

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Jaká je historie konfliktu mezi Izraelem a Palestinou?

Existuje obecně rozšířená představa, že židovsko-arabský konflikt existuje již od pradávna. Historická fakta však tak jednoznačná nejsou. Po roce 71 n. l. byla většina Židů z území, kde byl ve starověku jejich stát, vyhnána nebo sama odešla. Zůstala zde jen malá židovská komunita, která až do 19. století žila s pozdějším arabským obyvatelstvem v regionu Palestina (dále „Palestinci“) poměrně v pokoji. Také v sousedních regionech, osídlených převážně Araby, žily statisíce Židů. Arabové se například ve středověku chovali k Židům znatelně lépe než mnohé křesťanské národy. Židovsko-arabský a později izraelsko-palestinský konflikt jsou fenomény 20. století. V důsledku národních revolucí a vlny antisemitismu v Evropě se na konci 19. století začal konstituovat i nacionalismus židovského národa – **sionismus**. Jeho nosnou myšlenkou bylo vytvoření židovského státu. O něco později, na začátku 20. století, začal vznikat i **nacionalismus arabský**.

Oba tyto proudy přitom usilovaly o vlastní stát na stejném území. Navíc byl nový spor posílen o **náboženské prvky** – například město Jeruzalém mělo a má obrovský náboženský význam jak pro Židy, tak pro muslimy a křesťany (i mezi Araby, včetně těch palestinských, je stále nezanedbatelné procento křesťanů). Napětí mezi sionisty a Araby přiživila v průběhu první světové války a v období po ní britská zahraniční politika, která z pragmatických důvodů slíbila sionistům i Arabům vlastní stát na stejném území. Posléze však Británie sliby nedodržela a podporovala jednu či druhou stranu, podle toho, jak se to hodilo jejím zájmům.

Základy dnešních problémů tak byly položeny teprve v první polovině 20. století. Obě strany začaly proti sobě uplatňovat násilí a oplácet ho, takže se objevily první masakry, vyhánění a terorismus. To vyvrcholilo po druhé světové válce a následně po roce 1948, kdy Izrael vznikl, v několika izraelsko-arabských konfliktech. Okolní arabské země (Sýrie, Egypt, Jordánsko) v těchto válkách na zájmy palestinských Arabů – navzdory propagandě – často příliš nehleděly a de facto je často využívaly k prosazení svých zájmů.

Stručná historie obývání území:

- oblast dnešního Izraele a Palestinské autonomie byla poprvé osídlena koncem 4. tisíciletí př.

n. l. semitským obyvatelstvem – Kananejci – a dostala podle nich název **Kanaán**;

- ve 13. století př. n. l. přicházely do oblasti **židovské kmeny**, které postupně převážily nad Kananejci;
- **biblický židovský stát Izrael** (králů Saula, Davida a Šalamouna) se datuje přibližně do období 1020–930 př. n. l.;
- později se Izrael rozdělil na dva státy: severní (**Izrael**) a jižní (**Judea**) – **Peršané** dobyli nejdříve Izrael (přibližně 722 př. n. l.) a pak i Judeu s hlavním městem Jeruzalémem, k roku 586 př. n. l. se datuje **zničení Prvního chrámu** a odchod Židů do babylonského exilu, od té doby už Židé svůj samostatný stát neměli;
- 538–333 př. n. l. bylo území **pod nadvládou Peršanů**;
- v letech 332–142 př. n. l. **helénská nadvláda** (Ptolemaiovců a Seleukovců);
- v období 142–63 př. n. l., za vlády hasmonejské dynastie (Makabejci), došlo k povstání židovských vůdců proti Seleukovcům;
- 63 př. n. l. – 313 n. l. – **římská nadvláda** (v roce 71 n. l. **zničen Druhý chrám**, zbořen Jeruzalém, obléhána pevnost Masada); období židovského exilu v **diaspoře**, jen menší část Židů zůstala na původním území;
- 313–836 – **byzantská nadvláda** – rozšíření křesťanství, v 6. století císařovna Teodora identifikovala důležitá křesťanská místa (např. místo narození Ježíše a Boží hrob);
- 636–1099 – **arabská nadvláda** (tedy čtyři roky po smrti proroka Mohameda) – dochází k vzestupu arabské populace a rozšíření islámu;
- 1099–1291 – **křižácká království** – 1187 byli křižáci poraženi Saladinem a 1291 definitivně mameluky;
- 1291–1516 území ovládají **mameluci**;
- 1517–1917 – **turecká nadvláda, Osmanská říše** – na sklonku Osmanské říše začala éra moderního sionismu a arabského nacionalismu;
- 1918–1948 – **britský mandát Palestina**;
- 14. 5. 1948 – **vyhlášení samostatného židovského státu Izrael**;
- 1948–1949 – **palestinská válka** (1. arabsko-izraelská válka), která vypukla po odchodu britských vojsk z Palestiny a vyhlášení samostatného židovského státu; Izrael uhájil

svou existenci proti sousedním arabským státům (Egypt, Zajordánsko, Irák, Sýrie, Libanon) a získal vedle západní části Jeruzaléma i část území, které mělo podle rozhodnutí OSN tvořit arabský stát v Palestině; arabské státy existenci Izraele neuznaly;

- 1956 – **sinajská válka** (2. arabsko-izraelská válka), egyptský prezident Násir zahájil blokádu izraelského přístavu Ejlát, Izrael po dohodě s Francií a Velkou Británií zaútočil na Sinajském poloostrově a okupoval pásmo Gazy; ze Sinajského poloostrova se stáhl v roce 1957;
- 1967 – **šestidenní válka** (3. arabsko-izraelská válka), po výzvách egyptského prezidenta Násira ke zničení židovského státu zahájila izraelská armáda „preventivně“ útokem na egyptská letiště třetí válku a bleskově obsadila Sinajský poloostrov; izraelské jednotky dobyly Jeruzalém, celý západní břeh Jordánu a strategické Golanské výšiny na hranicích se Sýrií;
- 1973 – **jomkipurská válka** (4. arabsko-izraelská válka), Egypt a Sýrie zahájily na největší židovský svátek Jom Kipur útok na Izrael, změnit předchozí územní zisky Izraele se jim ovšem nepodařilo;
- 1979 – **smlouva z Camp Davidu** – separátní mírová smlouva mezi Egyptem a Izraelem, na jejímž základě vrátil Izrael území Sinajského poloostrova Egyptu;
- 1987–1993 – **intifáda** – nepokoje arabského obyvatelstva zaměřené na ukončení izraelské okupace a vojenské správy západního břehu Jordánu a pásma Gazy;
- 13. září 1993 – **dohoda z Osla I.** – izraelsko-palestinská dohoda o omezené palestinské autonomii v pásmu Gazy a na západním břehu Jordánu; podpisu dohody (Jásirem Arafatem a Jicchakem Rabinem) předcházelo vzájemné uznání mezi Organizací pro osvobození Palestiny (OOP) a Izraelem;
- 1994 – Izrael podepsal **mírovou smlouvu s Jordánskem**;
- 1994 – vznik **Palestinské národní autonomie**;
- 2000–2005 – **druhá intifáda** – další velká vlna palestinských nepokojů související s krachem mírového procesu.

2. Jedná se o konflikt náboženský, nebo politický?

Izraelsko-palestinský konflikt, primárně politický – tedy spor o území, v průběhu svého vývoje získává stále více náboženský charakter. Ve sporu o stejné teritorium využívají politické formace z obou **stran náboženské argumenty**, kterými se snaží posílit svůj nárok. Dohoda mezi Izraelci a Palestinci by byla prakticky možná, avšak stoupající role náboženství v konfliktu ve spojení s dalšími faktory (např. konkrétními politiky a vládami, zahraničněpolitickými faktory atd.) činí tuto možnost stále méně reálnou.

3. Češi jsou ve vztahu k náboženství relativně tolerantní. Není to dáno spíš tím, že jsou převážně ateisté?

Češi o sobě rádi říkají, že jsou ateisté. Tím ovšem pravděpodobně vyjadřují svůj negativní vztah k náboženským institucím (církvím) spíše než popírání transcendentních skutečností. V protikladu k negativnímu vztahu k církvím má česká společnost mimořádně vřelý vztah k neinstitucionalizovaným formám náboženství, jako jsou víra v různé typy kosmické energie, aura, čakry, jóga a jiné léčitelské metody.

Lidé s tímto typem náboženského života a skuteční ateisté se příliš nezajímají o staré duchovní tradice a moc je neznají. Tuto neznalost či lhostejnost bychom neměli zaměňovat s tolerancí. Výraz „tolerance“ ukazuje ke snášenlivosti, ovšem skutečně snášenlivý může být jen takový člověk, který ví, co snáší. Tolerance tedy znamená určitou stabilní základnu vědomostí a postojů. Neznalost či lhostejnost je naopak křehká. Údajná „tolerance“ se tak při prvním pocitu ohrožení lehce ztratí a lhostejnost se může rychle přeměnit v nenávisť. Pro příklad nemusíme chodit daleko: dnešní panika části veřejnosti nad projevy dramatických změn v islámu je – zdá se – z velké části důsledkem lhostejnosti a povrchnosti, s níž jsme zvyklí k islámu i jiným institucionalizovaným náboženstvím přistupovat. Povrchní znalost nás ovšem často neodradí od rychlých a příkrých soudů. Spíš naopak.

4. Jaká období náboženské nesvobody pamatuje česká historie?

O obdobích náboženské nesvobody je možné uvažovat až při pohledu na poslední jedno či dvě staletí, v nichž se začaly silněji projevovat ideály svobody. Až do 19. století by bylo příhodnější mluvit o dobách větší či menší tolerance k náboženským menšinám. Nízká míra tolerance

jistě byla při dokončování christianizace našeho území vůči zbytkům tzv. pohanství, židovské menšiny, znepřáteleným vyznáním v období tzv. české reformace (husitství) nebo nekatolické menšiny v pobělohorském období. Velkou, a dokonce snad až příkladnou toleranci bychom našli v období mezi husitskými válkami a Bílou horou. V zásadě přijatelná míra tolerance panovala v posledním půlstoletí Rakouska-Uherska a za první Československé republiky. Naopak za dobu náboženské nesvobody je možné považovat **období programové sekularizace společnosti pod vládou komunistické strany**. Dobou omezené náboženské svobody bylo období německé okupace.

5. Za komunistického režimu u nás byla náboženství potlačována. Jakým způsobem?

Od konce čtyřicátých let 20. století **byla porušována lidská práva** jednotlivců i rušena, nebo alespoň **omezována činnost náboženských institucí**. Práva jednotlivců byla pošlapávána různými způsoby: od justičních vražd, vyšetřovacích metod s následkem smrti, dlouholetých vězňení, nucenou emigraci přes pracovní a školní šikanu až po všudypřítomnou propagandu a omezování svobody projevu. Svoboda shromažďování byla podmíněna schválením každé akce, náboženská shromáždění nevyjímaje. Činnost náboženských institucí byla silně omezena státním dohledem, zásahy do jejich správy, intervencemi do jejich rozhodovacích mechanismů či administrativní šikanou. Je třeba připomenout, že dlouhé období represe ze strany státních orgánů nebylo jednotné a v různých dobách byla náboženská svoboda potlačována různými způsoby.

6. Jak se v tomto smyslu situace změnila po sametové revoluci?

S návratem demokratických poměrů se v plné míře obnovila i **náboženská svoboda**. Ukázalo se ale, že to neznamena automatický návrat do poměrů před obdobím represí. I v tomto období probíhal v české společnosti (podobně jako i jinde na Západě) dlouhodobý proces sekularizace (patrný především ve 20. století), tj. ztráta společenského vlivu náboženských institucí. Zvláště u nás byla ztráta důvěry společnosti v tyto instituce mimořádná a v části společnosti přerostla až v odpor k církvím. Proces sekularizace ovšem neznamena mizení náboženství, jak mylně předpokládala většina sekularizačních teorií v první polovině 20. století. **Náboženství jen postupně dostává jinou podobu**: není tolik vázáno na instituce ani na jejich

mramvní a věroučné normy, je velmi individuální, lido-
vé, proměnlivé a zaměřené na praktický užitek. Je silně rozptýleno a jakoby skryto v individuálních aktivitách zaměřených na získání zážitku, na uzdravení, zlepšení myšlenkové výkonnosti, získání věštby apod.

7. Kolik je u nás vlastně věřících a v jakém poměru jsou zastoupena hlavní světová náboženství?

Nemáme jinou možnost než se pro odpověď na tuto otázku obrátit k údajům, které poskytlo sčítání lidu v roce 2011. Tyto údaje vyjadřují pouze to, kolik lidí se v daném roce identifikovalo s některou ze zadaných kategorií. Výslovně jako „věřící“ se deklarovalo 2 175 087 občanů ČR, „bez náboženské víry“ uvedlo 3 612 804 a k žádné z těchto kategorií se nepřihlásilo nejvíce občanů, 4 774 323. Mezi „věřícími“ se k některé náboženské instituci přihlásilo 1 467 438 obyvatel, za „věřící“, ale nehlásící se k žádné křesťanské církvi či náboženské společnosti 707 649 obyvatel. Ke všem křesťanským církvím dohromady se přihlásilo celkem 1 383 386, k judaismu 1132 občanů, k islámu 3385, k hinduismu 2412 a k buddhismu 6119 občanů. Je zajímavé, že ve společnosti, která je údajně ateistická, se k ateismu přihlásilo jen 1075 občanů.

8. Jaké menšinové církve (příp. jejich věřící) jsou na území ČR nejvíce diskriminovány nebo negativně přijímány?

Diskriminována není žádná náboženská skupina. Široká shoda v neoblíbenosti se týká svědků Jehovových, v menší míře (protože jsou méně známí) i scientologů. Negativně jsou přijímáni satanisté, částečně kvůli neznalosti satanismu, částečně se satanisté sami podílejí na vytváření svého obrazu jako tajuplného a snad i nebezpečného společenství. Negativně přijímání jsou na základě zpráv z ciziny také muslimové, kteří jsou u nás malým a zatím bezproblémovým společenstvím.

9. Proč v některých evropských zemích nošení náboženských symbolů do škol a na pracoviště vyvolává tak silné reakce okolí a jak by se tento problém měl řešit?

Za těmito případy je snaha úředníků některých států **prosadit náboženskou neutralitu státních institucí**, tedy i státních škol či úřadů. Užívání náboženských symbolů na půdě takových institucí může vést k podezření ze snahy tyto instituce zneužít pro konfrontaci či agitaci. Plošný zákaz těchto symbolů však situaci neu-

snadňuje – naopak pravděpodobně podpoří radikalizaci a polarizaci společnosti. Jako lepší řešení se jeví přenechat řešení jednotlivých případů místním autoritám (včetně např. ředitelů škol apod.), aby mohly samy rozhodovat citlivěji na základě znalosti konkrétní situace. Důležité je přistupovat ke každému citlivě a působit spíše pokojně než represivně. Tím se předchází riziku nábožensky (či jinak) motivovaných provokativních akcí.

10. Jaká je historie a současnost školy, o které film vypráví?

Školu „Ruku v ruce – Most přes Vádí“ založila organizace Hand in Hand: Center for Jewish Arab Education in Israel (Ruku v ruce: Centrum židovsko-arabského vzdělávání v Izraeli), která v Izraeli provozuje další dvojjazyčné školy. Škola se nachází v arabské vesnici Kafr Kara, v oblasti Vádí Ara. S myšlenkou na založení školy přišla skupina deseti Arabů a deseti Židů z oblasti Vádí Ara v reakci na nepokoje z října 2000. Doufali, že společné vzdělávání jejich dětí může být efektivním způsobem, jak se vyhnout násilí a nenávisi. Starosta vesnice Kafr Kara poskytl skupině budovu na kraji vesnice, která měla původně sloužit jako místní škola. V roce 2004 izraelské Ministerstvo školství schválilo financování školy v této oblasti.

Škola začínala se 100 studenty, od žáků mateřských škol po třetí třídu. Rozrostla se na více než 200 studentů, až po šestou třídu, s rovnoměrným počtem Arabů a Židů. Počet židovských studentů nicméně klesal a v roce 2011 je rodiče odhlásili, údajně kvůli politické situaci a vysoké kriminalitě mezi Araby.

V roce 2014 škola v oblasti Vádí Ara oslavila desetileté výročí svého založení. Oslav se zúčastnily stovky lidí. Po deseti letech se rodiče, kteří školu zakládali, cítí spokojeni a doufají v další úspěšné vedení dětí k toleranci multikulturní společnosti v oblasti Vádí Ara i jinde.

11. Jaké je hlavní poslání školy?

Hlavním cílem školy je vyučovat arabštinu a hebrejštinu a židovské a muslimské náboženství a kulturu. Jako všechny školy organizace Hand in Hand má škola Most přes Vádí vyrovnaný počet arabských a židovských studentů, v každé třídě jsou dva učitelé, jeden arabský a jeden židovský, škola má dva ředitele, arabského a židovského.

Ve škole se vyučuje jak v Arabštině, tak v Hebrejštině, výsledky studentů v obou jazycích jsou

srovnatelné s výsledky studentů v jednojazyčných školách v Izraeli. Škola představuje svým studentům tři kultury – židovskou, islámskou a křesťanskou–, a přímým a praktickým způsobem tak demonstruje principy demokracie a společenské rovnosti.

Odovědi vypracovali:

Marek Čejka, Masarykova univerzita v Brně, otázky č. 1, 2

Zdeněk Vojtíšek, Univerzita Karlova v Praze, otázky č. 3–9

Kateřina Majdiaková, Člověk v tísni, otázky č. 10, 11 (zdroj: v www.handinhandk12.org/inform)

Odkazy:

Blízkovýchodní stránky Marka Čejky
blizky-vychod.blogspot.com

DINGIR – religionistický časopis o současné náboženské scéně
www.dingir.cz

iEncyklopedie.cz – webový portál zaměřený na náboženství, religionistiku a související humanitní obory
www.iencyklopedie.cz

Katedra religionistiky a filozofie, Fakulta filozofická, Univerzita Pardubice
<http://religionistika.upce.cz/>

Katedra religionistiky Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze
www.htf.cuni.cz/HTF-38.html

Doporučená literatura:

AVINERI, Š.: *Zrození moderního sionismu. Sefer*, Praha 2001.
BURUMA, I; MARGALIT, A.: *Okcidentalismus. Lidové noviny*, Praha 2005.

ČEJKA, M.: *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu. Barrister & Principal*, Brno 2007.

ČEJKA, M.: *Judaismus a politika v Izraeli. Barrister & Principal*, Brno 2009.

HAMPLOVÁ, D.: *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí. Karolinum*, Praha 2013.

HERZL, T.: *Židovský stát – pokus o moderní řešení židovské otázky. Academia*, Praha 2009.

HOŠEK, P.: *A bohové se vracejí. Proměny náboženství v postmoderní době. Mlýn, Jihlava* 2012.

JAZAIRIOVÁ, P.: *Izrael a Palestina, Palestina a Izrael*.

Radioservis, Praha 1999.

MENDEL, M.: *Náboženství v boji o Palestinu – Judaismus, islám a křesťanství jako ideologie etnického konfliktu*. Atlantis, Brno 2000.

NEŠPOR, Z. R.: *Příliš slábi ve víře*. Kalich, Praha 2010.

PARTRIDGE, C.(ed.): *Encyklopedie nových náboženství. Nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spiritualita*. Euromedia Group – Knižní klub, Praha 2006.

PAVLINCOVÁ, H.; HORYNA, B. (eds.): *Slovník judaismus, křesťanství, islám*. Nakladatelství Olomouc, Olomouc 2003.

POJAR, M.: *Izrael. Stručná historie státu*. Libri, Praha 2004.

TUREČEK, B.: *Nesvatá válka o Svatou zemi*. Knižní klub, Praha 2011.

VOJTÍŠEK, Z.: *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v ČR*. Portál, Praha 2004.

Poslední aktualizace: 12/2014